

Mevlâna'nın Mesnevi'si öğretici bir kitaptır. Şiirle irşad üslubunu kullanmıştır. Divan-ı Kebir'de kullandığı âşıkane üslubun yanında didaktik şiirler de yazmıştır. Mesnevi de bu tarz bir eser olup hikâyeler içine öğretiler yerleştirilmiştir. Hikâyeler iç içe olup bilinçakışına benzer bir teknik kullanılmıştır.

MESNEVİ

Mevlana Celaleddin-i Rumi'nin altı cilt (defter) ve yaklaşık 25700 beyitten meydana gelen Farsça eseri *Mesnevi* adıyla tanınmaktadır. Ancak Mevlana eserine ayrıca *Keşşafü'l-Kur'an*, *Fıkh-ı Ekber*, *Saykalü'l-Ervâh* ve *Hüsamî-name* gibi isimler vermiştir. Mevlana, eserini seyr ü sülukta bulunanlar için irşad kitabı olarak tanıtmıştır. Abdurrahman-ı Cami'nin Mevlana için söylediği. "Peygamber değil fakat kitabı vardır" sözü Mesnevi'nin insan ve toplumu nasıl dönüştürebileceğine örnek teşkil eden yönüne işaret etmektedir. Tasavvufun bütün konularını didaktik bir üslupla ele alan eser zengin bir şerh geleneğine de zemin hazırlamıştır.

Mevlana'nın, ilk 18 beytini kendisinin yazdığı ve geri kalan kısımlarını kâtibi ve ilk halifesi Hüsameddin Çelebi'ye irticalen yazdırdığı *Mesnevi*'de muhteva ve şekil açısından

sistematik bir yöntem takip edilmemiştir. *Mesnevi*'nin her cildi tamamlandığında Mevlana'ya okunmuş (mukabele); Mevlana düzeltilecek yerleri bizzat Hüsameddin Çelebi'ye yazdırmıştır.

Mevlana, kendisini tasavvufî mesnevi geleneği içinde Senaî (*Hadikatü'l-Hakika*) ve Attar (*Mantıku't-Tayr*) çizgisinin bir devamı olarak görür ve bu ikisi hakkında övücü ifadeler kullanır. Mevlana'nın sohbetlerinde Senaî'nin *Hadikatü'l-Hakika*'sından sıkça iktibaslarda bulunan şeyhi Seyyid Burhaneddin Muhakkık-ı Tirmizi'nin yolunu takip ettiği ve bu sebeple üzerindeki Senaî etkisinin Attar'a kıyasla daha fazla olduğu söylenebilir.

Mesnevi'nin **asıl konusu *din* ve *dinin üç temel dayanağı olan amel (şeriat), hal (tarikât) ve hakikattir.*** Dolayısıyla Mesnevi, ilm-i ilahi olan tasavvufun asıl konusu vücud ve vücudun zuhur mertebelerinden (meratib-i vücud), insan-ı kâmil ve Hakk'a vuslat yollarından (süluk ve mertebeleri) bahseden bir eserdir. Nitekim Mevlana, Mesnevi'nin vuslat ve yakın sırlarını keşfetme konusunda salike rehber (burhan) olduğunu söyler.

Şarihler, *Mesnevi*'de ayrıntılı biçimde anlatılan tasavvufî düşüncenin ilk on sekiz beyitte özet olarak ifade edildiğini belirtirler.

Eserin ilk tenkitli neşrini **Reynold Alleyne Nicholson** yapmıştır. *Mesnevi*'yi İngilizce'ye çevirip şerh etmiştir.

MESNEVİ ŞERHLERİ

16. yüzyıldan 20. yüzyıla kadarki süreçte Anadolu sahası Türk edebiyatında *Mesnevî*'nin çeşitli şarihler tarafından 30'ya yakın şerhi yapılmıştır.

Mesnevî'den bahseden ve onun bir bölümünü şerh eden çok sayıda eser olmasına rağmen, *Mesnevî*'nin tamamı Türkçe olarak, günümüze kadar sadece yedi kişi tarafından şerh edilmiştir. Bunlar;

TAM MESNEVİ ŞERHLERİ

- 1.Şem'î Şem'u'llāh Prizrenî (ö.1591) - *Şerh-i Meşnevî-i Şerîf*
- 2.Ankaravî İsmail Rusûhî Dede (Hz. Şarih) (ö.1632) - *Mecmuâtü'l-Letâif ve Matmûratü'l-Maârif. (Fâtihü'l-Ebyât: İlk 18 beytin şerhi olup müstakil bir kitaptır.)*
- 3.Şifâî Mehmed Dede (ö. 1671) - *Şerh-i Mesnevî-i Şerîf*

- 4.Şeyh Murad-ı Buhârî (ö. 1848) - *Hulâsatu 'ş - Şurûh*
- 5.Ahmed Avni Konuk (ö.1938), *Şerh-i Mesnevî*
- 6.Tâhirü'l-Mevlevî (ö.1951), *Şerh-i Mesnevî*¹
- 7.Abdülbâki Gölpınarlı (ö. 1982) - *Mesnevî Tercümesi ve Şerhi*, I-VI (3 cilt hâlinde)

KISMÎ MESNEVÎ ŞERHLERİ

Şarı Abdullâh Efendi³¹ (ö.1661), *Cevâhir-i Bevâhîr-i Meşnevî* (Sadece 1. Cildin tercümesi)

İsmâil Hakkî Burusevî (ö.1724-25), *Rûhü'l-Meşnevî*² (ilk 738 beytin şerhi)

Sûdî-i Bosnevî (ö.1600), *Şerh-i Meşnevî*

Sürûrî (ö.1561), *Şerh-i Meşnevî*

'Âbidîn Paşa, *Tercüme ve Şerh-i Meşnevî-i Şerîf* (sadece 1. Cildin şerhi)

---

¹ V. cildin geri kalan kısmıyla VI. cildin şerhi öğrencisi Şefik Can tarafından yapılmıştır.

² İsmail Hakkı Bursevî'nin şerhi (Rûhü'l-Mesnevi), kendisinden önceki şerhlerden; izahlarının farklılığındaki renk ve teferruatının çokluğundaki tat yönünden, belirgin bir şekilde ayrılır. Kendisi de bir mutasavvıf olan şârih, Mevlânâ'nın eseri üzerinden kalkarak, seleflerinden devraldığı tasavvufî fikirlerin derinliğini, izah biçiminin çeşitliliğini ve ileri sürdüğü bilgilerin aşkınlığını, yetkin bir irfanla sunmuş, buluşları dikkat çekici, çıkarımları şaşırtıcı, özgün bir şârihtir. Mesnevi'nin ilk 738 beytinin şerhidir. Gördüğü rüyalar ve aldığı manevi işaretler üzerine yaptığını belirttiği şerhe sık sık kendi şiirlerinden de parçalar katmıştır.

Mesnevi'deki dil ve mana açısından anlaşılması zor beyitlere dair şerhler yanında eserden yapılan çeşitli derlemeler üzerine de şerhler yazılmıştır. **Yusuf Sineçak**'in *Cezire-i Mesnevi*'si ve şerhleriyle **İsmail Ankaravî**'nin *Hall-i Müşkilât-ı Mesnevi* ve *Camiu'l-Âyât*'ı bunlar arasında sayılabilir.

MESNEVİ TERCÜMELERİ

Günümüzde en yaygın kullanılan Mesnevi tercümesi Veled Çelebi İzbudak'ın Veledi nüshasına dayanan çevirisidir. Abdülbaki Gölpınarlı gözden geçirip açıklamalar eklemiştir.

- 1.Nahîfî Süleyman (ö. 1738) - *Mesnevî-i Ma'nevî*, (3 C. manzum) (tam tercüme)
- 2.Veled Çelebi İzbudak (mensur tam tercüme)
- 3.Tahirü'l-Mevlevi
- 4.Abdülbâki Gölpınarlı, *Mesnevî Tercümesi ve Şerhi*, I-VI (3 cilt hâlinde).

5.Şefik Can, Konularına Göre Açıklamalı Mesnevî Tercümesi

6.Âmil Çelebioğlu (mensur tam tercüme): Nahifî Süleyman'ın tercümesini sadeleştirmiştir.

Divan-ı Kebir'de Şems veyahut Hamuş mahlasını kullanmıştır.

Fihi Ma Fih, sohbetlerini içermektedir.

Yedi vaazını içeren Mecalis-i Seb'a, 150 mektubunu içeren Mektubat adlı eserlerinin yanında Mülemma ve Türkçe şiirleri de vardır.

İlk musammat gazeli Mevlâna yazmıştır.

Sultan Veled (ö. 1312)

Mevlâna'nın büyük oğludur. Şiirlerinde Veled mahlasını kullanmıştır. Divan'ındaki şiirler babasının Divan-ı Kebir'ine nazire niteliğindedir. Mevnevilerinde babasının Mevnevi'sindeki üslubu kullanmıştır.

Eserleri:

Divan

İbtida-name

İntiha-name

Rebab-name

Maarif

Sultan Veled hakkında geniş bilgi için bkz. Veyis Değirmençay, "Sultan Veled", TDV İslâm Ansiklopedisi, <https://islamansiklopedisi.org.tr/sultan-veled>